

ASPECTE PRIVIND RESTAURAREA CILIMURILOR BĂNĂȚENE DIN COLECȚIA SECȚIEI DE ETNOGRAFIE A MUZEULUI BANATULUI

Viorica Aghițoaie

Arta populară românească, este prezentă pe întreg teritoriul țării, în toate provinciile istorice, în Banat ea fiind îndeobște cunoscută datorită frumuseții, bogăției și diversității ei.

În toate domeniile artei noastre populare – arhitectură, ceramică, port, ornamentală etc. – se constată persistența uneori milenară a numeroase elemente de cultură materială și spirituală.

În plan material, transmiterea artei s-a realizat prin obiectele etnografice rămase ca mărturii ale trecutului, textilele, reprezentate de port și țesături de interior, ocupând un rol însemnat.

Astfel, cilimurile - covoare etnografice - sunt purtătoare ale unei arte de o mare măiestrie și de o deosebită bogăție a motivelor decorative și a cromaticii. Ele au apărut în casele bănățene, în locul ponevii tradiționale, fiind denumite în graiul popular "cilim". Denumirea a fost preluată de bănățeni odată cu tehnica țesutului "în kilim" de la popoarele Asiei Mici prin intermediul populației sud-dunărene, pe calea comerțului sau a circulației de modele de la o țesătură la alta.

Confecționate din materiale diferite, cum ar fi cânepa, bumbacul pentru urzeală, firele de lână, bumbac, metalice pentru bătătură – motive, având un rol decorativ și funcțional, cilimurile au fost afectate de vicisitudinile timpului, s-au deteriorat, ele reclamând o ocrotire specială, dată fiind importanța lor în planul semnificațiilor. Trebuie făcute toate intervențiile curative necesare, pentru ca toate elementele păstrate să fie redată în forma lor inițială.

Vom prezenta câteva cilimuri – covoare etnografice - ce au suferit multiple deteriorări, cum ar fi : depuneri de praf și substanțe grase, destrămări ale motivelor ornamentale, deformări ale dimensiunilor și formei inițiale etc., restaurate în sectorul textile al Laboratorului Zonal din cadrul Muzeului Banatului Timișoara, ce au necesitat studierea aprofundată a stării de conservare, a materialelor și tehnicilor de lucru, în vederea găsirii soluțiilor optime de restaurare și conservare.

Depunerile de praf, de grăsimi și de alte substanțe au dus la apariția de pete pe suprafața cilimurilor. Eliminarea acestora se impune atât pentru

recăștigarea integrității cât și pentru redobândirea aspectului inițial. Ilustrăm acest caz cu câteva cilimuri care au fost afectate de aceste deteriorări (foto 1, 2, 3) și care, prin aplicarea unor curățiri chimice uscate și umede, au putut fi tratate, grație unui riguros și permanent control al parametrilor : grad de curățire, neutralitate, rezistență etc.

Astfel, după o ușoară consolidare a zonelor deteriorate s-a trecut la operația de curățire mecanică prin perieri ușoare cu pensule moi spre un aspirator prevăzut cu ecran de protecție, operația repetându-se până la înlăturarea completă a particulelor de praf. Au urmat apoi tratamente chimice locale cu diferiți solvenți și soluții de curățire până la înlăturarea completă a petelor. Acolo unde a fost posibil - de exemplu la cilimurile vopsite cu coloranți vegetali - s-au aplicat tratamente de curățire prin imersie totală în soluții de spălare cu detergenți neionici, toate acestea contribuind la o bună curățire a covoarelor, la hidratarea lor și la revigorarea coloranților (foto 5, 6).

Cel mai des afectate de-a lungul timpului sunt compozițiile ornamentale. Ele scot în evidență particularitățile cilimurilor, având un istoric străvechi, care atestă dezvoltarea și diferențierea lor sub diferite influențe : bizantină, orientală, occidentală etc. De asemeni, compoziția covoarelor etnografice nu este o problemă de unitate riguros prestabilită, ea putându-se desfășura uneori pe întreaga suprafață a țesăturii după anumite norme proprii, de cele mai multe ori tocmai detaliile țesăturii reprezentând particularitatea stilistică a obiectului.

Forma și varietatea motivelor decorative, și mai cu seamă modul în care ele sunt îmbinate pe suprafața țesăturii, conferă cilimului bănățean o puternică individualitate, deosebindu-l mult de țesăturile de lână alese în două Țe din alte zone etnografice ale țării. Sub raportul modului de organizare câmpului ornamental, se disting pe teritoriul întregului Banat trei grupe mari de cilimuri :

- cilimuri cu ornamente înscrise în fâșii transversale denumite străji, bece, dungi, vergi etc. (foto 6).

- cilimuri cu câmp ornamental central cu chenar denumite local “cilimuri cu câmp și urzar” (foto 7).

- cilimuri cu câmp ornamental liber sau “dă pră una”, întâlnite în jurul Timișoarei.

Cum originea și evoluția ornamenticii este o problemă ce interesează în egală măsură specialiștii în etnografie și în istoria artei, noi, în calitate de restauratori, am considerat că avem menirea de a reda cât mai exact forma pieselor și a elementelor decorative afectate de multiplele forme de deteriorare : destrămarea țesăturii, ruperea firelor de urzeală și bătătura sau chiar dispariția unor zone întregi de țesătură (foto 6, 7, 8, 9). Această muncă de regăsire a elementelor ornamentale originale presupune o bună cunoaștere a vechilor tehnici de lucru /de prelucrare a materialelor, de vopsire, țesere etc. și studierea unei

bibliografii privind elementele ornamentale, toate acestea din dorința de a reda cât mai fidel întreg ansamblul compozițional.

Astfel, în prima fază au fost alese firele pentru urzeală, bătătură-motive de aceeași finețe și natură /cânepă, bumbac, lână, etc./, firele pentru motive vopsindu-se respectând cromatica cilimului. Au fost introduse mai întâi firele de urzeală, respectând desimea țesăturii, apoi s-au refăcut motivele folosind aceeași tehnică de lucru (foto 5, 10, 11).

Deformări ale dimensiunilor pieselor le concretizăm prin cilimul din foto 12. La această piesă, datorită ruperii și tensionării diferite a fibrelor de urzeală, una din marginile covorului este mai scurtă. De asemenea, tot la această piesă, motivul ornamental romboidal din centru fiind aproape în întregime deteriorat, refacerea lui, pe baza studiului ornamenticii și a structurii compoziționale, ne-a relevat faptul că raritatea acestei piese constă în utilizarea firelor metalice pentru decor, el fiind restaurat ca atare, redându-i-se totodată și forma inițială prin introducerea firelor de urzeală rupte și detensionarea celor existente.

Pe lângă factorii de degradare amintiți, intervențiile empirice vizând consolidarea fiind executate într-un mod cu totul necorespunzător, au dus la mărirea gradului de distrugere a cilimului și îngreunarea procesului de reconstituire, zona refăcându-se folosind fire de aceeași finețe, vopsite în culorile motivelor și respectând tehnica de țesere.

Această muncă științifică de migală și îndelungi eforturi își găsește justificare în faptul că obiectele etnografice din patrimoniul cultural național sunt și vor fi întotdeauna mărturie ale trecutului poporului nostru, ale inteligenței și creativității acestuia, prin activitatea de restaurare ele fiind redade circuitului expozițional precum și specialiștilor etnografi pentru studiu.